

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ІЦЬ СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА

УДК 378.147

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор

Калініна Лариса Вадимівна

Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри методики викладання
іноземних мов і прикладної лінгвістики.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор

Жуковський Василь Миколайович,

Національний університет

„Острозька академія”,

декан гуманітарного факультету;

кандидат педагогічних наук,

Головченко Гліб Олександрович

Коледж преси та телебачення (м. Миколаїв),

директор.

Захист відбудеться 18 лютого 2014 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 17 січня 2014 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Реформування вищої педагогічної освіти, викликане необхідністю її фундаменталізації, демократизації, неперервності, гуманістичної спрямованості та відповідності загальноєвропейським стандартам, потребує впровадження в професійну підготовку майбутніх учителів нових освітніх технологій.

У Державній національній програмі „Освіта” („Україна XXI століття”) (1993 р.), законах України „Про освіту” (1996 р.), „Про вищу освіту” (2002 р.), „Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті” (2001 р.), Державній програмі „Вчитель” (2002 р.), а також відповідно до вимог документів ЮНЕСКО, Міжнародної організації співробітництва й розвитку освіти (2002 р.), Стандартів компетентностей для вчителів (2008 р.) особлива увага надається концептуальним засадам формування системи підготовки майбутніх фахівців, основним принципам й умовам їхнього професійного розвитку.

У зв'язку з цим, формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови передбачає не тільки використання медіаосвітніх технологій у традиційному навчанні, а, передусім, кардинальну перебудову всієї системи, зміну структури та організації навчального процесу, формування відповідних методологічних та дидактичних засад, розробку педагогічних інноваційних, медіаосвітніх та інформаційних технологій навчання.

У цьому аспекті проблеми медіаосвіти стали предметом дослідження фахівців різних галузей наук. Філософське осмислення медіаосвітньої діяльності, її змісту, сутності, цілей, завдань та проблем обґрунтовано в працях Дж. Гербнера (G. Gerbner), Г. Лассуелла (H. Lasswell), М. Маклюена (M. McLuhan), Л. Мастермана (L. Masterman). Психологічний аспект впливу медіа на особистість досліджували О. В. Бурім, Л. А. Найдьонова, Ю. М. Усов та ін. Значна увага приділяється проблемам теорії і практики медіаосвіти, зокрема, досліджуються: історія медіаосвіти в різних країнах (Г. О. Головченко, А. О. Новікова, О. В. Федоров, І. В. Челишева та ін.); концепції, моделі та методи медіаосвіти (О. Т. Баришполець, І. В. Жилавська, Л. С. Зазнобіна, Г. В. Онкович, С. Н. Пензін, О. В. Шариков, Д. Бекінгем (D. Buckingham та ін.), медіаосвіта в професійній підготовці майбутніх педагогів (Ю. М. Казаков, Н. П. Рижих, І. М. Хижняк, О. Я. Шипнягова, Н. О. Шубенко та ін.).

Аналіз філософської, психологічної, педагогічної і науково-методичної літератури, вивчення досвіду роботи вищої школи з проблем використання медіаосвітніх технологій дозволив виявити низку *суперечностей* між: підвищеними вимогами до рівня підготовки вчителів іноземної мови, здатних ефективно працювати в умовах медіа-інформаційного простору, та наявною системою їх професійної підготовки; практичною затребуваністю педагогічних можливостей засобів медіаосвіти у формуванні професійної компетентності

майбутніх фахівців і ступенем теоретичної обґрунтованості їх упровадження в цій галузі; необхідністю вдосконалення професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов відповідно до сучасних вимог і відсутністю ефективної моделі використання засобів медіаосвіти; доцільністю системної організації формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти та локальним, розрізненим використанням педагогічних можливостей засобів медіаосвіти у цьому процесі.

Актуальність, недостатня теоретична та практична розробка проблеми професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови відповідними засобами, необхідність запровадження ефективних технологій її формування зумовили вибір теми дослідження: **„Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконане в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка і є складовою комплексної теми „Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції” (Державний реєстраційний номер 0110U002110). Тема дисертації затверджена вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 10 від 23. 04. 2010 р.) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 25. 05. 2010 р.).

Мета дослідження: визначити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов та моделі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти.

Відповідно до мети визначено **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми в педагогічній теорії і практиці та місце медіаосвіти в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови.
2. Уточнити сутність базових понять дослідження.
3. Визначити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.
4. Розробити модель, визначити критерії та рівні сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти.
5. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов та медіатехнологій на основі розробленої моделі.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови.

Предмет дослідження – педагогічні умови та технологія формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти.

Методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні та методологічні положення філософії, психології, педагогіки щодо всебічного розвитку особистості; методологічні принципи та теоретико-методологічні концепції сучасної педагогічної науки щодо вивчення предметів і явищ педагогічного процесу у вищому закладі освіти; державні документи у сфері медіаосвіти та освітньої політики України в контексті оновлення тенденцій і напрямів подальшої активізації творчого пошуку ефективних форм і методів організації навчального процесу; сучасні концепції формування змісту професійної освіти, зокрема, професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. Методичними орієнтирами обрано функціонально-діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний, особистісно орієнтований, системний, технологічний, медіаосвітній, комунікативний, культурологічний та ситуативно-тематичний підходи до організації навчально-виховного процесу в умовах медіа-інформаційного простору.

Теоретичну основу дослідження складають: концепції та основні положення теорії неперервної освіти (Н. В. Абашкіна, І. А. Зязюн, А. О. Лігоцький, Н. Г. Ничкало, П. Ю. Саух, Р. Г. Дейв (R. H. Dave), Дж. Філд (J. Field) та ін.); концепції гуманістичної (Ш. О. Амонашвілі, В. І. Бондар, С. У. Гончаренко, Ю. І. Мальований, В. О. Сухомлинський) та особистісно орієнтованої (І. Д. Бех, О. М. Пехота, В. В. Рибалка, В. В. Серіков, І. С. Якиманська) педагогіки; професійної підготовки майбутнього вчителя (О. А. Абдулліна, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Б. С. Гершунський, О. А. Дубасенюк, І. О. Зимня, Ю. І. Пассов, В. О. Сластьонін); інтенсифікації процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов (О. Б. Бігич, В. М. Жуковський, Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич, С. Ю. Ніколаєва, В. Г. Редько); теоретичні засади технологізації навчання (В. П. Беспалько, Ю. К. Бабанський, І. М. Дичківська, М. В. Кларін, Л. І. Морська, Г. К. Селевко та ін.); теоретичні ідеї застосування інформаційних технологій у навчанні (В. Ю. Биков, Р. С. Гуревич, А. В. Литвин, М. І. Жалдак, О. В. Співаковський, О. М. Гудирева, В. М. Олексенко); теорія і практика медіаосвіти (Б. В. Потятинник, О. В. Спічкін, О. А. Столбнікова, І. М. Чемерис Е. Харт (A. Hart), Р. Хоббс (R. Hobbs) та ін.).

Для досягнення поставленої мети, розв'язання завдань використано комплекс **методів: теоретичних** (аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення) для вивчення психолого-педагогічних, науково-методичних джерел, нормативних документів, практичного досвіду викладання у вищих навчальних закладах, встановлення сутності та взаємозв'язку базових понять і структури формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов; *емпіричних (діагностичних* – анкетування, тестування, бесіди, інтерв'ювання, опитування студентів, викладачів та експертів; *обсерваційних* – педагогічне спостереження, самоспостереження, самооцінка, *експериментальних* (констатувальний і формувальний

етапи експерименту) для визначення критеріїв та рівнів сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти та перевірки ефективності педагогічних умов та авторської моделі; *математичних методів статистичної обробки* експериментальних даних для аналізу результатів педагогічного експерименту та перевірки їхньої достовірності (методика О. В. Смирнова і Р. О. Смирнової з використанням відносних частот та φ^* - критерію кутового перетворення Фішера).

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося у чотири етапи протягом 2009-2013 років.

На першому етапі – *теоретико-аналітичному* (2009-2010 рр.) – вивчено стан розробленості проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови в науковій літературі; визначено об'єкт, предмет дослідження, його мету і завдання; уточнено базові поняття; розроблено методологічний апарат дослідження; підготовлено програму констатувального та формувального етапів експерименту; визначено медіаосвітнє IQ за допомогою вхідного тестування, відповідно до якого розподілено студентів на групи з високим, достатнім, середнім та початковим рівнем медіакомпетентності.

На другому – *діагностико-пошуковому* (2010-2011 рр.) – проведено констатувальний етап експерименту, в процесі якого виявлено рівень професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, стан професійної підготовки з використанням медіаосвітніх технологій у процесі діяльності з метою конкретизації змісту, форм, методів навчання; виокремлено найбільш значущі умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя визначеного профілю.

На третьому – *експериментальному* (2010-2012 рр.) – здійснено формувальний етап експерименту шляхом упровадження в навчальний процес педагогічних умов та технології, змісту, форм і методів навчання, спрямованих на формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами медіаосвіти; проведено експериментальну перевірку отриманих результатів; здійснено їх апробацію.

На четвертому етапі – *підсумково-узагальнювальному* (2012-2013 рр.) – закріплено й узагальнено результати навчання; проведено перевірку ефективності впровадження розробленої моделі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти шляхом порівняння результатів вхідної і вихідної діагностики; апробовано авторський посібник „Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови”; проаналізовано й узагальнено результати експерименту; сформульовано висновки й окреслено перспективи подальших наукових розвідок.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота проводилася на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, факультету лінгвістики Білоцерківського національного аграрного університету, Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. На різних етапах дослідження експериментальною роботою було охоплено 515 студентів і 60 учителів філологічного профілю.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше визначено педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти; окреслено місце медіакомпетентності у структурі професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови; розроблено модель формування професійної компетентності фахівця визначеного профілю засобами медіаосвітніх технологій; обґрунтовано її основні структурні компоненти (мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний);

удосконалено зміст, форми і методи професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, критерії, показники і рівні професійної компетентності, сформованої засобами медіаосвіти;

подальшого розвитку набула методика формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в окресленому напрямі.

Практичне значення результатів дослідження визначається: упровадженням й експериментальною перевіркою ефективності авторської технології формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти; розробленням відповідних медіаосвітніх технологій; створенням програми спецкурсу „Технології медіаосвіти в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови” як засобу вдосконалення професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови; виданням навчально-методичного посібника „Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови”, які можуть бути використані в практиці роботи ВНЗ, а також у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Основні положення та результати дисертаційної роботи **впроваджувалися** в навчально-виховний процес Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1168 від 07. 10. 2013 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 391 від 04. 06. 2013 р.), факультету лінгвістики Білоцерківського національного аграрного університету (довідка № 213 від 20. 02. 2013 р.), Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка (довідка № 17 від 15. 05. 2013 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації презентувалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема, *міжнародних*:

„Інтеркультурна освіта в умовах інформаційного суспільства” (Житомир, 2010), „Поточні дослідження в англійській мові: перспективи лінгвістики та методики” (Житомир, 2011), „Рационалізація сучасної науки”, (Горлівка, 2012), „Англійська в глобалізованому світі” (Кам’янець-Подільський, 2012), „Наукова дискусія: питання педагогіки і психології” (Москва, 2012), „Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (Вінниця, 2012), „Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи” (Житомир – Київ, 2012), „Мови у відкритому суспільстві” (Чернігів, 2012), „Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість” (Луганськ, 2012), „Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном” (Житомир, 2012), „Відлік професійного розвитку: шляхи до вдосконалення” (Київ, 2013); *всеукраїнських*: „Модернізація освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства” (Київ, 2011), „Придніпровські соціально-гуманітарні читання” (Кривий Ріг, 2012), *регіональних методичних конференцій*: „Сучасні комунікативні методи навчання англійської мови” (Житомир, 2013); *літніх школах* з підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов за підтримки Британської Ради та Міжнародної асоціації викладачів англійської мови як іноземної (Верховина, 2011), (Світязь, 2012).

Публікації. Матеріали дисертації відображено в 14 одноосібних публікаціях загальним обсягом 15,3 авт. арк., серед яких 6 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – в іноземному виданні, 6 – у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 навчально-методичний посібник.

Структура дисертації зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (379 найменувань, з яких – 56 іноземними мовами), додатків на 109 сторінках. Робота містить 41 таблицю (з них – 24 розміщено в додатках), 31 рисунок. Загальний обсяг дисертації – 347 сторінок, основний зміст подано на 198 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, розкрито його зв’язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, основні завдання, об’єкт, предмет, методи дослідження; висвітлено наукову новизну, практичне значення результатів наукового пошуку; наведено дані про апробацію й упровадження результатів.

У першому розділі – „**Теоретичні основи формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в новому медіа-інформаційному просторі**” – на основі аналізу вітчизняної і зарубіжної педагогічної, психологічної і навчально-методичної літератури з’ясовано стан розробленості окресленої проблеми; визначено базові поняття

дослідження „професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови у новому медіа-інформаційному просторі”, „медіакомпетентність”, „медіаосвіта”, „медіаосвітні технології”; розглянуто завдання, зміст і методи організації підготовки майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти.

На основі теоретичного аналізу сучасних досліджень та в результаті проведеного контент-аналізу „*професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови в новому медіа-інформаційному просторі*” розглядається в аспекті характеристики рівня професіоналізму особистості і визначається здатністю використовувати набуті педагогічні, психолого-педагогічні, фахові та методологічні знання, вміння та навички, власний досвід, що характеризується відповідальним ставленням до професійних обов’язків у конкретних ситуаціях медіа-інформаційного простору.

У ході аналізу теоретичних засад досліджуваної проблеми виокремлено основні компоненти професійної компетентності.

Мотиваційно-цільовий компонент включає мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки актуалізації щодо професійної компетентності, потребу в реалізації засвоєних знань засобами медіаосвіти, розуміння важливості неперервного та системного підвищення професійного рівня впродовж життя.

Змістовий – характеризується знаннями законодавчих документів та державних стандартів базової і повної середньої освіти, провідних наукових принципів, фундаментальних законів, теорій і положень, володінням спеціальною фаховою термінологією, а також інформацією щодо актуальних проблем та інновацій в освіті, що передбачає обізнаність із сучасними методами та прийомами формування логічного, операційного, алгоритмічного та критичного мислення учнів.

Операційно-діяльнісний компонент визначається оволодінням студентами професійно-педагогічними вміннями, необхідними та достатніми для успішного формування медіакомпетенції потенційних учнів. За допомогою технічних засобів (телевізор, магнітофон, телефон, смартфон, комп’ютер) та інформаційних технологій (аудіо запис, електронна пошта, Інтернет) формуються вміння самостійного пошуку, аналізу і відбору, організації, перетворення, зберігання, передачі інформації відповідно до цілей і завдань педагогічного процесу. Цей компонент передбачає: оволодіння студентами специфічними навичками оперування медіа матеріалами; створення власних медіапродуктів, що стимулює роботу з різними медіаджерелами інформації (електронний підручник, електронні довідники, наукові журнали тощо).

Особистісно-рефлексивний – характеризується прагненням до постійного підвищення власної медіакомпетентності, здатності до саморозвитку, творчості, самовизначення,

самоосвіти, конкурентоспроможності, вмінням організувати професійну діяльність за новими медіаосвітніми технологіями.

Окреслено ключовий компонент професійної компетентності вчителя іноземної мови „*медіакомпетентність*”, що тлумачиться як здатність до використання набутих медіаосвітніх знань, умінь, навичок та технологій у власній професійно-педагогічній діяльності, реалізації професійно-значущих якостей та досвіду в новому медіа-інформаційному просторі.

На основі узагальнення підходів до вивчення медіаосвіти та контент-аналізу, за допомогою якого обґрунтовано категорійні ознаки, *медіаосвіту* визначено як інноваційний напрям у педагогічній науці та практиці, який спрямований на підготовку фахівця нового покоління до роботи в сучасних інформаційних умовах, оволодіння ним уміннями спілкування, повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу, оцінки медіаінформації, що забезпечує творче професійне самовираження.

Зазначено, що у сучасному суспільстві вискоелективних технологій мас-медіа є одним із найбільш ефективних і впливових джерел комунікації між державою та громадянами, суб'єктами економічної, політичної, освітньої, культурної і духовної діяльності. Окреслено важливість медіаосвіти як технології навчання, що забезпечує адекватне сприйняття засобів масової комунікації, створення власної якісної медіапродукції, формування медіаграмотності, медіакомпетентності, медіакультури особистості, здатної використовувати медіаосвітні технології у своїй професійній підготовці.

У результаті системного аналізу досліджуваного феномену, його змістового наповнення та особливостей застосування, *медіаосвітні технології* тлумачаться як методично-організаційні засоби навчального процесу з використанням періодичних видань, радіо, телебачення, кіно, а також програмно-апаратних пристроїв, що забезпечують операції збирання, оброблення, накопичення, збереження й передачі інформації.

На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури класифіковано медіаосвітні технології залежно від виду мовленнєвої діяльності. До трьох основних груп віднесено: *імітаційно-компілятивні, навчально-ситуативні, самостійно-креативні*. Кожна з них представлена *візуальними, аудіо та аудіо-візуальними* засобами за характером впливу на органи чуттів.

У другому розділі – „**Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови**” – охарактеризовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови; теоретично обґрунтовано авторську модель; окреслено систему критеріїв і показників для виявлення рівнів професійної компетентності майбутнього фахівця визначеного профілю.

Доведено, що *педагогічні умови* – це комплекс внутрішніх та зовнішніх факторів, які зумовлюють підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у ВНЗ на основі створеного медіаосвітнього середовища, ефективної побудови навчально-виховного процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості до використання медіаосвітніх технологій у власній професійній діяльності.

У ході аналізу науково-педагогічних досліджень, проведеного факторного аналізу, окреслено комплекс педагогічних умов, які сприяють якісному формуванню професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, а саме: організаційно-педагогічні, дидактичні, психологічні та технологічні. Визначено їх сутність.

Організаційно-педагогічні умови передбачають: єдність професійного, соціокультурного та інформаційного компонентів, професійно значущих знань, емоційно-ціннісних суджень і практичних дій майбутнього вчителя іноземної мови в умовах медіа-інформаційного простору; раціональний і науково обґрунтований відбір необхідної й достатньої медіаінформації, її оперативне оновлення; системний контроль за професійною підготовкою майбутнього вчителя іноземної мови.

Дидактичні умови визначають необхідність використання інноваційних форм (дискусійний медіаклуб, лекторій, медіаосвітні квести, вебінари, форуми, самостійна робота в медіацентрі тощо) та засобів (медіаосвітні технології, програмне забезпечення, спецкурс „Технології медіаосвіти в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови”, навчально-методичний посібник „Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови”).

Психологічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови забезпечують мотивацію навчальної діяльності, моральну готовність особистості до використання сучасних інформаційних технологій у професійній діяльності.

Технологічні умови дозволять майбутнім учителям іноземної мови оволодіти комп'ютерною грамотністю із застосуванням медіаосвітніх засобів навчання. Зазначене вимагає від викладача та освітнього закладу наявності відповідної матеріально-технічної бази, зокрема, програм для систематизації та опису матеріалів медіатеки, обробки аудіо- та відеоматеріалу, забезпечення для роботи телеконференцій, обладнанням для проведення вебінарів, веб-сторінки для розміщення новин медіатеки, каталогу ресурсів медіатеки тощо.

Доведено, що виявлені умови інтегруються, утворюючи комплексну єдність різноманітних за своєю природою педагогічних обставин, спрямованих на організацію медіаосвітнього середовища навчання для забезпечення процесу формування досліджуваної компетентності.

Виявлено, що пріоритетними у цьому процесі є: створення банку необхідної інформації (медіацентру) для використання навчальних матеріалів; залучення студентів до навчального процесу з використанням медіаосвітніх технологій як суб'єктів професійного та особистісного розвитку; стимулювання самостійного засвоєння професійних та медіаосвітніх знань; створення сприятливих психологічних умов на практичних заняттях з педагогіки та методики викладання іноземної мови; проведення занять у комп'ютерних класах; набуття навичок створення власних медіапродуктів.

У контексті сучасних наукових підходів, враховуючи актуальні тенденції у досліджуваній сфері, розроблено модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти (рис. 1), яка є системою взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів, а саме: соціального замовлення, мети та основних блоків: теоретичних засад; педагогічних умов, змістового, реалізації технології, результативного.

Розроблена модель зорієнтована на узгодження взаємозв'язку мети, змісту та етапів діяльності із залученням медіаосвітніх технологій у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови, а також відображає систему знань, умінь і навичок, необхідних для ефективної та результативної пізнавальної медіаосвітньої діяльності.

Обґрунтовано критеріальний апарат визначення рівнів професійної компетентності. Окреслено сутність мотиваційного, когнітивного, технологічного, рефлексивного критерію, відповідні показники та чотири основні рівні професійної компетентності: початковий, середній, достатній, високий.

У третьому розділі – **„Експериментальна перевірка моделі та педагогічних умов формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови”** – представлено результати експериментальної перевірки ефективності реалізації моделі та педагогічних умов формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов засобами медіаосвіти, інтерпретовано й узагальнено висновки проведеного дослідження.

Соціальне замовлення держави на підготовку компетентних учителів іноземної мови у новому медіаосвітньому просторі

Мета: формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови із застосуванням медіаосвітніх технологій

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіа освіти

У ході констатувального етапу експерименту визначено рівень медіаосвітнього IQ у студентів I-го та II-го курсу, набутого протягом попередньої освітньої підготовки на базі загальноосвітніх навчальних закладів. Доведено, що зазначені майбутні фахівці не орієнтуються у новому медіаосвітньому просторі та не здатні вирішувати проблеми, використовуючи нестандартні підходи, а також переоцінюють свої знання і вміння щодо використання медіазасобів.

У результаті обробки й узагальнення результатів констатувального етапу експерименту окреслено передумови впровадження створеної моделі формування професійної компетентності, виокремлено ефективні форми, методи і засоби її розвитку.

З'ясовано позитивне ставлення майбутніх учителів іноземних мов до проблеми медіаосвіти учнів. Окреслено значущість медіаосвітніх технологій у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців. Визначено найбільш важливі та вирішальні умови розвитку досліджуваної компетентності. Проаналізовано проблеми використання медіаосвітніх технологій та можливі шляхи їх вирішення.

Метою формувального етапу експериментальної роботи визначено перевірку ефективності впровадження педагогічних умов та медіаосвітніх технологій на основі розробленої моделі, що передбачає оволодіння майбутніми вчителями іноземних мов професійною компетентністю засобами медіаосвіти.

У ході цього етапу дослідницької роботи проведено вхідний і вихідний контроль щодо вияву рівня оволодіння майбутнім вчителями іноземних мов знаннями, вміннями, навичками й особистісними характеристиками, необхідними для успішного розвитку досліджуваної компетентності та реалізації в практичній діяльності набутого теоретичного досвіду. Зазначене передбачало розробку та впровадження спецкурсу „Технології медіаосвіти в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови” і навчально-методичного посібника „Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови”.

Виявлено, що використання поряд із традиційними інноваційних форм і методів роботи (дискусійний медіаклуб, лекторій, медіаосвітні квести, вебінари, форуми, робота з електронною бібліотекою, онлайн дебати, самостійна робота у медіацентрі тощо) у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов значно стимулює розвиток медіаграмотності й критичного мислення студентів, їх медіаосвітньої рефлексії та культури, а також наповнює складові професійної компетентності якісно новим змістом.

Результати формувального етапу експерименту засвідчили зростання в експериментальній групі кількості студентів із високим рівнем професійної компетентності як

за мотиваційним (з 6,9% до 29,2%), так і когнітивним (з 11,4% до 31,7%), технологічним (з 8,4% до 30,2%) і рефлексивним (з 3,5% до 13,9%) критеріями.

Достовірність експериментального дослідження динаміки формування досліджуваної компетентності перевірено за допомогою F^* -критерію кутового перетворення Фішера. Одержані результати підтвердили ефективність формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти, організованого на основі реалізації авторської моделі, врахування визначених педагогічних умов, що передбачало вдосконалення змісту, форм і методів професійної підготовки.

У результаті проведеного дослідження зроблено низку важливих теоретичних і практичних **висновків**:

1. Аналіз сучасної теорії і практики фахової педагогічної підготовки та дослідження стану розробленості проблеми дослідження свідчать про значний інтерес вітчизняних і зарубіжних науковців до професійної медіакомпетентності як невід'ємної складової професійної компетентності у новому медіаосвітньому просторі.

Досліджено особливості професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, яка визначається традиційними компонентами, але у контексті медіаосвіти. Визначено чотири компоненти, які характеризують професійну компетентність майбутнього вчителя іноземної мови, а саме: мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний.

З'ясовано, що повна змістова структура професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в умовах нового медіа-інформаційного простору реалізується засобами медіаосвітніх технологій, що підвищує рівень професійної медіакомпетентності.

Обґрунтовано місце медіаосвіти як інноваційного напряму в педагогічній науці та практиці, який спрямований на підготовку фахівця нового покоління до роботи в сучасних інформаційних умовах, оволодіння ним уміннями спілкування, повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу, оцінки медіаінформації, що забезпечує його творче професійне самовираження.

З'ясовано сутність принципів медіаосвіти, а саме: особистісного підходу, перманентного оновлення змісту, орієнтації на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, пошанування національних традицій, пріоритету морально-етичних цінностей, естетичної наснаженості та продуктивної мотивації.

Визначено та проаналізовано функції медіаосвіти, реалізація яких забезпечує ефективність формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, а саме: інформаційно-комунікативної, навчально-керуючої, адаптаційної, особистісно-розвивальної та соціокультурної.

2. Уточнено сутність базових понять дослідження. На основі результатів проведеного контент-аналізу „професійну компетентність майбутнього вчителя іноземної мови в новому медіа-інформаційному просторі” визначено як здатність використовувати набуті педагогічні, психолого-педагогічні, фахові та методологічні знання, вміння та навички, власний досвід, що характеризується відповідальним ставленням до професійних обов’язків у конкретних ситуаціях медіа-інформаційного простору.

З’ясовано сутність поняття „медіакомпетентність”, що розглядається як здатність майбутнього вчителя іноземної мови до використання набутих медіаосвітніх знань, умінь, навичок та технологій у власній професійно-педагогічній діяльності, реалізації професійно-значущих якостей та досвіду в новому медіа-інформаційному просторі.

„Медіаосвітні технології” тлумачаться як методично-організаційні засоби навчального процесу з використанням періодичних видань, радіо, телебачення, кіно, а також програмно-апаратних пристроїв, що забезпечують операції збирання, оброблення, накопичення, збереження й передачі інформації.

3. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено поняття „педагогічні умови” – комплекс внутрішніх та зовнішніх факторів, які зумовлюють підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у ВНЗ на основі створеного медіаосвітнього середовища, ефективної побудови навчально-виховного процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості до використання медіаосвітніх технологій у власній професійній діяльності.

Виокремлено комплекс взаємопов’язаних педагогічних умов, які сприяють якісному формуванню професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов засобами медіаосвіти, а саме: організаційно-педагогічних, дидактичних, психологічних, технологічних. Обґрунтовано думку про доцільність їх упровадження в процес формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти.

4. Розроблено структурну модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти, яка включає: соціальне замовлення, мету та основні блоки: теоретичних засад (наукові підходи та принципи), педагогічних умов (організаційно-педагогічні, дидактичні, психологічні, технологічні), змістовий, реалізації технології (етапи технології) та результативний (критерії оцінювання та рівні сформованості професійної компетентності). Результатом реалізації моделі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти є належний рівень її сформованості, що характеризується здатністю до роботи в новому медіа-інформаційному просторі.

Науково обґрунтовано критерії (мотиваційний, когнітивний, технологічний, рефлексивний) та показники професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти та виокремлено чотири рівні сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти – початковий, середній, достатній та високий.

5. У ході перевірки ефективності педагогічних умов та медіаосвітніх технологій на основі розробленої моделі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови поряд з інноваційними формами, методами і засобами впроваджено авторський навчально-методичний посібник „Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови” і спецкурс „Технології медіаосвіти в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови”, доцільність використання яких доведено експериментально.

Досліджено роль і місце медіатехнологій у зазначеному процесі, здійснено класифікацію медіаосвітніх технологій, яка передбачає їх поділ на групи: навчально-ситуативні, самостійно-креативні та імітаційно-компілятивні. Обґрунтовано переваги медіаосвітніх технологій у порівнянні з традиційними методами навчання іноземної мови.

Результати формувального етапу експерименту засвідчили ефективність реалізації розробленої моделі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти.

Відзначено позитивну динаміку її розвитку за всіма критеріями: в середньому у 70,1% студентів ЕГ після проведеної експериментальної роботи зафіксовано достатній і високий рівні професійної компетентності.

Студенти усіх курсів оволоділи новими медіаосвітніми знаннями, вміннями та навичками. Проте, як свідчать одержані результати, недостатня кількість годин, виділених для опанування медіаосвітніми технологіями, дозволяє, насамперед, формувати вміння спілкуватися за допомогою медіазасобів, свідомо працювати з медіаінформацією (володіти способами збору, передачі, накопичення, обробки, зберігання, представлення та використання інформації за допомогою медіазасобів), що вимагає інтенсифікації процесу навчання у ВНЗ.

За допомогою математичних методів статистичної обробки підтверджено ефективність запропонованих педагогічних умов та медіаосвітніх технологій на основі розробленої моделі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти.

Представлена робота не претендує на вичерпне вирішення всіх аспектів досліджуваної проблеми. Отримані результати свідчать про необхідність подальшого поглибленого теоретичного та практичного вивчення шляхів формування професійної

компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти. Передбачається подальша розробка концептуальних засад розвитку медіаосвіти у вітчизняній та зарубіжній педагогічній теорії та практиці, створення навчально-методичного забезпечення медіаосвіти, обґрунтування технології підготовки майбутніх фахівців різних профілів до використання медіазасобів.

Основні положення дисертаційної роботи відображено в таких одноосібних публікаціях автора:

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. *Іць С. В.* Медіаосвіта як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови / С. В. Іць // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2011. – Вип. 57. – С. 107–110.

2. *Іць С. В.* Застосування медіаосвітніх технологій в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови / С. В. Іць // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць / редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ–Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – Вип. 30. – С. 361–366.

3. *Іць С. В.* Технологія використання WEB-портфоліо у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови / С. В. Іць // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка [Текст] / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка ; гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2012. – Вип. 101. – С. 141–144.

4. *Іць С. В.* Медіаосвітні web-квести як засіб формування критичного мислення майбутніх вчителів іноземних мов / С. В. Іць // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 22 (257). – Ч. V. – С. 239–246.

5. *Іць С. В.* Педагогічні медіатехнології як ключова умова ефективного формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови / С. В. Іць // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 27, Том VIII (41) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2012. – С. 284–292.

6. *Иц С. В.* Развитие критического мышления студентов педагогического ВУЗа в условиях медиаобразования / С. В. Иц // «Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии» : материалы I междунар. заочной науч.-практ. конф. (10 мая 2012 г.). – Москва : Изд. «Международный центр науки и образования», 2012. – Ч. II. – С. 50–55.

7. *Іць С. В.* Експериментальна перевірка моделі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти / С. В. Іць // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. – 2013. – № 41. – Ч. 3. – С. 115–124.

8. *Іць С. В.* Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови / С. В. Іць. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2013. – 106 с.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. *Its S.* Media education as a process of future foreign language teacher's training / S. Its // Current Studies in English: Linguistics and Methodology Perspectives : зб. наук. праць (англ. м.). – Кам'янець-Подільський : ВПП «Апостроф», 2010. – С. 57–58.

10. *Іць С. В.* Використання програмно-педагогічних засобів у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови / С. В. Іць // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя засобами інноваційних технологій : зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Калініної, О. Є. Антонової. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – Вип. 7. – С. 141–145.

11. *Its S.* The need of Mediaeducation in the 21st century / S. Its // English in Globalised World : зб. наук. праць (англ. мова). – Кам'янець-Подільський : ВПП «Апостроф», 2012. – С. 64.

12. *Іць С. В.* Теорії медіаосвіти як необхідна умова формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови / С. В. Іць // Рационализация современной науки : материалы XIX Междунар. науч.-практ. конф. по философским, филологическим, юридическим, педагогическим, экономическим, психологическим, социологическим и политическим наукам. – Горловка, 2012. – С. 109–115.

13. *Іць С. В.* Використання медіаосвітніх ігор для формування медіаосвітньої компетентності учнів молодшої школи / С. В. Іць // Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном : [монографія] / за ред. І. В. Самойлюкевич. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 213–236.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

14. *Іць С. В.* Актуальність застосування медіатехнології брендінгу на уроці англійської мови / С. В. Іць // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали Криворізької сесії I Всеукр. наук-практ конф. з міжнар. участю (м. Кривий Ріг, 24 листопада 2012 р.) : у 5-ти частинах. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2012. – Ч. 4. – С. 66–69.

АНОТАЦІЇ

Иць С. В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університеті імені Івана Франка, Житомир, 2014.

Дисертація присвячена актуальній проблемі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти.

Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці, розкрито наукові підходи до визначення змісту та структури окресленого феномену. Проаналізовано базові поняття дослідження. Розглянуто специфіку формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти. Обґрунтовано структуру, критерії та показники цієї компетентності.

Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов та медіаосвітніх технологій на основі моделі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти шляхом впровадження у навчальний процес авторського спецкурсу „Технології медіаосвіти в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови.

Ключові слова: медіа, медіаосвіта, медіакомпетентність, медіаосвітні технології, педагогічні умови, професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови у новому медіа-інформаційному просторі.

Иц С. В. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка средствами медиаобразования. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04. – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2014.

Диссертационная работа посвящена экспериментальному исследованию актуальной проблемы формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка средствами медиаобразования.

На основе использования метода контент-анализа, а также исследования философской, психолого-педагогической и методической литературы определены трактовки основных понятий диссертационной работы: „педагогические условия”, „профессиональная компетентность будущего учителя иностранного языка в новом медиа-информационном

пространстве”, „медиаобразование”, „медиакомпетентность”, „медиаобразовательные технологии”, выделены их общие и отличительные признаки, иерархическая связь.

На основе анализа теоретических работ современных исследований и в результате совершенного контент-анализа „профессиональная компетентность будущего учителя иностранного языка в новом медиа-информационном пространстве” рассматривается в аспекте характеристики уровня профессионализма личности и определяется способностью использовать приобретенные педагогические, психолого-педагогические, профессиональные и методологические знания, умения и навыки, собственный опыт, а также соответствующим отношением к профессиональным обязанностям в конкретных ситуациях медиаобразовательного пространства.

В результате анализа научно-педагогических исследований, проведенного факторного анализа очерчен комплекс педагогических условий, способствующих качественному формированию профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка: организационно-педагогические, дидактические, психологические и технологические. Доказано, что выявленные условия интегрируются, образуя комплексное единство различных по своей природе педагогических обстоятельств, направленных на организацию медиаобразовательной среды обучения для обеспечения процесса формирования исследуемой профессиональной компетентности.

Создана и научно обоснована модель формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка средствами медиаобразования, которая является системой взаимосвязанных и взаимообусловленных компонентов, а именно: социального заказа, цели и основных блоков: теоретических основ, педагогических условий, содержательный, реализации технологии и результативный. Результатом реализации структурной модели формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка средствами медиаобразования является надлежащий уровень сформированности профессиональной компетентности учителя иностранного языка, который характеризуется способностью к работе в новом медиа-информационном пространстве.

Теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия и медиаобразовательные технологии на основе разработанной модели формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка средствами медиаобразования путем внедрения в учебный процесс авторского спецкурса „Технологии медиаобразования в профессиональной подготовке будущего учителя иностранного языка”.

Ключевые слова: медиа, медиаобразование, медиакомпетентность, медиаобразовательные технологии, педагогические условия, профессиональная

компетентность будущего учителя иностранного языка в новом медиа-информационном пространстве.

Its S.V. Pedagogical Conditions of Forming the Professional Competence of the Future Foreign Languages' Teachers by Means of Mediaeducation. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Pedagogical sciences by speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Zhytomyr Ivan Franko State University. – Zhytomyr, 2014.

The thesis examines the process of the future foreign languages teachers' professional competence formation by means of mediaeducation. The state of the problem under consideration is reviewed in the educational theory and practice, basic research terminology is specified.

The scientific approaches to defining the given phenomenon's content are disclosed. The model of the professional competence acquiring by the future foreign languages' teachers is worked out; its efficiency is proved experimentally on the basis of implementing its fundamentals in the educational process using the author's course „Mediaeducational Technologies in the Professional Formation of the Future Foreign Languages' Teachers”.

Key words: media, media education, mediaeducational technologies, pedagogical conditions, professional competence of future foreign languages' teachers in the new media-informational space.